

ANDRÉ MALRAUX • **Umut**

Ağaoğlu Yayınevi, 1967-1969 (2 baskı)

Bilgi Yayınevi, 1974 (2 baskı)

L'ęspoir

© 1937 ęditions Gallimard

İletişim Yayınları 476 • Dđnya Edebiyatı 99

ISBN-13: 978-975-470-673-4

© 1998 İletişim Yayıncılık A. Ő.

1-3. BASKI 1998-2013, İstanbul

4. BASKI 2017, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Paul Nash, "Yeni Bir Dđnya Kuruyoruz", 1918

UYGULAMA Hđsnđ Abbas

DÜZELTİ Ümran Özbalcı

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ANDRÉ MALRAUX

Umut

L'espoir

ÇEVİRİ VE ÖNSÖZ
Attilâ İlhan

GEORGES ANDRÉ MALRAUX 3 Kasım 1901'de Paris'te varlıklı bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Babası borsacıydı. Henüz dört yaşındayken annesi ve babası boşandı. Bu evlilikten iki kardeşi oldu. Çocukluğunu annesi, anneannesi ve teyzesiyle geçirdi. Lyceé Condorcet'den sonra, École des Langues Orientales'e devam etti ama mezun olmadı. Max Jacob'ın da editörü René Louis-Doyon için çalıştı. 1922 senesinde eşiyile birlikte Khmer tapınağını görmek için gittiği Kamboçya'da tapınağın kabartılarını söktüğü için bir süre hapis yattı. Daha sonra Saygon'da sömürgecilik karşısı *L'Indochine Enchaînée* (Zincire Vurulmuş Çin hindi) isimli gazeteyi yayımladı. Fransa'ya döndükten sonra, 1926'da ilk romanı *Bati'nın İğva'sını*, 1928'de büyük başarı kazanan *Kanton'da İsyân'ı* yayımladı. 1930'da ise *Büyük Yol* yayımlandı. 1933'te yayımlandığı *İnsanlık Durumu*, Goncourt Ödülü'ne layık görüldü. 1930'larda faşizmin yükselmesiyle birlikte siyasal etkinliklere ağır verdi. 1935'te *Le Temps du mépris* (Aşağılanma Zamanı) isimli kısa romanı yayımlandı. 1936-1937 senelerinde İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçiler'in yanında yer aldı. Uluslararası bir hava filosu kurdu ve bu filonun albaylığını yaptı. Bu deneyimi onu *Umut* adlı eserini yazmaya yönlendirdi. Bu eseri 1938'de İspanya'da "Sierra de Teruel" ismiyle sinemaya uyarlandı. 1944'te Fransa'da Direniş Hareketi'ne katıldı. Corréze'de Almanlar tarafından vuruldu ve yakalandı. Kurtarıldıktan sonra Özgür Fransa tugayını kurdu ve tugayın başına getirildi. Cephede General de Gaulle ile tanıştı. Savaştan sonra, de Gaulle hükümetinde Kültür Bakanı olarak yer aldı, bu görevini 1959'dan 1969'a kadar sürdürdü. 1945'ten sonra roman yazmayı bırakan Malraux, 1951'de *Les Voix du Silence* (Sessizliğin Sesleri) isimli sanat tarihi kitabını yayımladı. *Esquisse d'une psychologie du cinéma* (Bir Sinema Psikolojisi Taslağı, 1946), *Altenburg'un Ceviz Ağaçları* (1948), *Saturne, essai sur Goya* (Satürn, Goya Üstüne Deneme, 1950), *Karşı Anılar* (1967), *Les Chênes qu'on abat* (Devrilen Meşeler, 1971), *Oraisons Funébres* (Cenaze Konuşmaları, 1971) ve *Obsidiyen Kafa Bir Picasso Kitabı* (1974) isimli kitapları bulunan Malraux 23 Kasım 1976'da, Paris'te hayatını kaybetti.

Teruel Savaşı'ndaki silah arkadaşlarıma...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / ATILÂ İLHAN9

BİRİNCİ KISIM

Gönülden Geçirmek..... 17

1. Gönülden Geçirmek..... 19

2. Kıyametin İşleyişi..... 135

İKİNCİ KISIM

Manzanares..... 285

1. Olmak ve Yapmak..... 287

2. “Solcu Kanı” 367

ÜÇÜNCÜ KISIM

Umut..... 457

ÖNSÖZ

ATTILÂ İLHAN

Malraux, Bir "Gösterge"!!

Benim kuşağımdan, hangi edebiyat meraklısı, şu satırları hatırlamaz ki?

"... Çen cibinliği çekmeğe mi kalkışmalı, yoksa o yokmuş gibi, doğrudan doğruya mı vurmali idi? Helecandan midесinin burkulduğunu duyuyordu..."

"... Bu adamın ölmesi lazım geldiğini kendi kendine tekrarlıyordu. Aptallık, çünkü onu öldüreceğini zaten biliyordu. Yakalansın veya yakalanmasın, ipe çekilsin veya çekilmesin, ehemmiyeti yoktu. Müdafaa etmek imdat çağırarak demek olduğu için kendini müdafaa ya vakit bulamadan vurması iycaп eden bu ayaktan, bu adamdan başka onun gözünde hiçbir şey yoktu..."

"... Çen kendisinde, göz kapakları titreye titreye ve midesi bulana bulana, beklediği mücadeleciyi değil, bir kurban ediciyi buluyordu. Ve yalnız seçtiği ilâhlar için de değil! İhtilâl için yaptığı fedakârlığın altından yükselen derinlikler âleminin karşısında, sıkıntılı gece ancak bir aydınlıktı. Katletmek, heyhat ki, yalnız öldürmek değildir! Ceplerindeki mütereddit ellerinden sağı kapalı bir ustura, solu da kısa bir hançer tutuyordu..."

Bu satırların en üstünde, bir de tarih atılmıştır “21 Mart 1927”, hemen altında saat kaydedilmiş: “Geceyarısından sonra, yarım.” Meraklısı, hiç kuşkusuz, Nasuhi Esat beyin çevirisinden, *İnsanlığın Hâli* romanının başlangıcını tanıdı. Tek harfini değiştirmeden aktardığım bu satırları ilk okuduğum zaman, ne kadar heyecanlandığımı hatırlıyorum: O güne kadar hiç tanımadığım, varlığını bile tasarlayamadığım, esrarengiz ve büyüleyici bir ülkeye girmiş gibiydim.

Andre Malraux ile tanışmamız böyle olmuştu.

İnsanlığın Hâli, *La Condition Humaine*’in ilk Türkçe çevirisidir, çevirinin tarihi, 1934; yâni Türkiye, “erken” cumhuriyet dönemini yaşıyor, Gâzi Mustafa Kemal henüz sağ! Andre Malraux, o tarihte FKP üyesi, Troçkist filan da diyenler bulunuyor; roman, bildiğiniz gibi Çin Devrimi ile ilgili bir kitap; neresinden bakılsa, “sakıncalı” sayılabilmesi için, bir sürü neden sıralanabilir. Tamam mı?

Bu roman ilk defa nerede yayımlanmıştı, hele bir tahmin edin bakalım? Asla bulamayacağınız için, en iyisi ben söyleyeyim: *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde, bir bakıma Gâzi’nin, bir bakıma İnkılâb’ın gazetesinde! Bu kadarla mı kalmış, hayır; o gazete daha da öteye gitmiş, eseri, büyük boy bir kitap haline getirerek, piyasaya vermiştir. Elimdeki kitap, o kitap! Önsözü kimin yazdığını, belki de kestirdiniz: “*Hâkimiyet-i Milliye* Başmuharriri Fâlih Rifkî”, evet o, ta kendisi! Gâzi’nin “inkılap arkadaşı”, fikirlerinin candan savunucusu! Romanı takdim ederken, diyor ki: “... Andre Malro’nun ‘İnsanlığın Hâli’ romanı hakkında en iyi hükmü okuyanlar verecektir. Bu roman dünyanın her tarafında, son zamanda çıkmış olan eserlerin hepsinden fazla itibar bulmuştur.” Ayrıca kitabın birinci sayfasına, iri iri, yazmayı ihmal etmemişler: “1933 Gonkur Büyük Mükâfâtı”.

Malraux’dan söz açınca, işe buradan başlamak nereden aklıma geldi. Ceberrutluğundan onca yakınılan “erken” cumhuriyet döneminde, yayın özgürlüğünün nerelerde olduğunu pek güzel gösteriyor da, ondan! Klasik manada “demokrasi” yoktu ama, “inkılâb”ın yayın organında, Andre Malraux yayınlanabiliyordu; o Malraux ki, kısa süre sonra İspanya İç Savaşı’nın ilk “partizanlarından” olacak, “Cumhuriyetçiler”in hava kuvvetlerini örgütleyip, yolcu uçağından bozma küçük av uçaklarıyla, faşistlerle savaşacaktır; Alman işgali sırasında, yurdunda, Colonel Berger kod adıyla, Gestapo ve Nazi işgal kuvvetleriyle savaştığı gibi.

Onu, geçenlerde Pantheon'a naklederken, "Les Partisans Marşı"nı boşuna mı çaldılar sanıyorsunuz?

TV'deki sohbetimde söyledim ama, ak üstünde kara, bir yere kayıt düşülsün, meraklısı öyle bilsin istiyorum.

Devr-i dil-ârâ-yı demokraside, aynı Malraux'nun uğradığı akıbeti bilir misiniz? İzmir'deyim, *Demokrat İzmir*'de gazetecilik ediyorum, İstanbul'dan bir istek: Ağaoğlu Yayınevi, daha önce *Kanton'da İsyân* çevirisini yaptığım Malraux'dan, bu defa ünlü *Espoir/Umut* isimli romanın çevirisini istiyor. Hayır diyebilir miyim? Demedim, sıkı bir çalışmayla kitabı çevirdim, Ağaoğlu Yayınevi de geciktirmeden yayımladı: 1987'de, *İnsanlığın Hâli* çevirisinden aşağı yukarı, otuz yıl sonra! Türkiye, ciddi ciddi, kendisini demokrasi sanıyor; "çoğulcu parlamenter düzene" geçilmiş, Meclis'te muhalefet var vs.

Hatırlayanlar çikacaktır: *Umut*, yayımlanır yayımlanmaz toplatılmıştı! Savcılık meğer pusudaymış, bir önbilirkişi oluşturmuş, o kuruldan bir "muzırlık" raporu almışlar, suç ortadaymış: yayınevinin ve çevirenin, yanlış aklımda kalmadıysa yedi küsur yıl hapsedilmesi isteniyor. İşin tuhafı, o tarihte Malraux Paris'te General de Gaulle kabinesinde Kültür Bakanı, galiba İstanbul'a ve Ankara'ya da geldi gitti. Olay basına yansıdı, biraz da abartıldı; Fransız basınına atladı, bizimle alay ettiler; mahkeme birkaç ay sürdü, anhası minhası, sonunda beraat ettik ama, *Umut* romanı üzerinde bu mahkemenin, bir "lekesi" kalmamış mıdır?

Malraux, onun eseri; Türkiye Cumhuriyeti'nin, cumhuriyetten demokrasie doğru ilerlediği sırada; biraz sorumluların dirayetsizliği ve ürkekliği, biraz da "Soğuk Savaş" koşullarının ağır baskısı yüzünden, nasıl bir "yozlaşmaya" doğru itildiğinin göstergesi olmuyor mu?

Malraux, Türk aydını için, birkaç bakımdan önemli, isterseniz üzerinde biraz daha oyalanalım.

"Gündüzleri Rüya Gören..."

Malraux, *Anti/Memoires*'da, Bukharin'le Paris'teki son buluşmasını anlatıyor. Bukharin, Stalin türünden içe dönük, içinden pazarlıklı bir lider değil; onda Lenin'in, Troçkiy'in kıvılcımlı liderliğinden bir şeyler var; belki o yüzden, Lenin sonrasının "yükselen" liderlerinden birisi!

Konuşmasının bir yerinde diyor ki: "... yine de Moskova'ya döneceğim, fakat herhalde bu sonum olacak!"

Öyle de olmuştur: Sovyet Komünist (Bolşevik) Partisi'ne Stalin'in hâkimiyeti; "inkılâpçı"nın yerine "apparatçık"ın (parti bürokratinin) hâkimiyeti demektir; inkılâp seyyaliyetini kaybedecek, ihtilâl sanki zamanın belirli bir yerinde "donacaktı": Stalin'ci totaliterliğin ulaşabileceği son konak, Brejnef'in "nomenklaturasından" başka neresi olabilirdi ki?

Sovyet, sonra da Çin "sosyalist" inkılâplarını, içinden kemirecek bu "virüs"ü keşfetmek şerefi, yoksa Andre Malraux'ya mı aittir?

Şimdi herhangi bir gence, Sovyet İhtilâli'nin, yüzyılın başlarında neden dolayı "dünyanın ümidi" sayıldığını, gelin de anlatın bakalım. O yılların, ne siyasi iktisat perspektiflerini bilir, ne de toplumsal diyalektiğini! Batı'nın "akılcılığı", canavarlık mertebesine varan bir "sömürgecilik" akılsızlığına dönüşmüştür. Japonya'yı bir kenara bırakın, "gizli sömürge" diyebileceğimiz Devlet-i Aliyye, İran ve Çin'in dışında, gezegendeki her ülke Batılı ülkelerin sömürgesiydi; bu yağma sofrası, liberal kapitalizmin iştahını o kadar kabartmıştı ki, emperyalizmin iç diyalektiği, kanlı dünya savaşlarına sebep oluyordu. Uzun sözün kısası, Batı medeniyeti, tam da Mehmet Akif'in tavsif ettiği, "tek dışı kalmış canavar" derekesine düşmüştü. Sovyet İhtilâli, birçok aydınca işte o yüzden, insanlığı yenileyebilecek bir umut olarak karşılandı: "mazlum" milletler ve "mazlum" sınıflar için, öyleydi de!

Malraux, o ihtilâlin ilk "mücahitlerinden" biri olmuştur; demiştir ki, "fikirler düşünmek için değil, yaşanmak içindir"; Çin'de, İspanya'da, Fransa'da "fikirlerini" yaşarken yaptığı tespitler, üç çeyrek yüzyıl sonra Sovyetler'i çökertecek meş'um hastalığın teşhis ve tarifini sağlamıştı. Bu noktanın altını, bir zamanlar, şöyle çizmişim:

"... Malraux'nun kitabını tarihle birleştiren adam işte bu Borodin, iki önemli kahramanından biri: ufak Kanton Cumhuriyeti'ni Hong/Kong'a, giderek İngiltere'ye kafa tutacak bir diriliğe kavuşturmaya çalışan! Yıl 1929. Dr. Sun ölmüş, Kuomintang, terörist aşırı solcu kanatla, barışçı yolları yeğleyen sağcı kanat arasında sallanıyor. Dışarıda emperyalizme, içeride bu iki kanada karşı, solcuların çarpıntılı uğraşı. Solcular da bir boyadan olsa iyi. Kuomintang'ın Saygon'un sorumlusu Gerard: 'Kanton'da iki çeşit adam bulacaksınız'

diyor. Gerçekten de öyle, bir yanda devrim teknisyenleri, Rusya'dan gelmiş, disiplin tutkunu bolşevikler; bir yanda mayaları anarşist tutulmuş, eylem sarhoşu Batılı solcular. Bu sonuncuların başlıca örneği, elbette Garine. Bir sırası düşünce Nikolayef'in 'insan canım, fazla insan' diye küçümsediği Garine. Aslında Malraux, o zamandan, komünist hareketi parçalayacak iç akımları ustalıklı görmüş ve yazmış demek en doğrusu!.." (*Kanton'da İsyân/Çeviri Günlüğü*, 1967: 3. basım, Bilgi Yayınevi)

İnkılâbı, "merkeziyetçi bir bürokrasi diktasına" çevirecek olan "aparatchik"le, ihtilâlde "insanlığın yenilenme umudunu" gören insanı aydın arasındaki karşıtlığı, Malraux, en veciz şekilde şöyle ifade etmiş miydi: "...eskiden komünist olduğu için disipline yatkın olunurdu, şimdi disipline yatkın olduğu için komünist olunuyor."

Dikkat isterim; "tesbit" 1920'li yıllarda yapılmıştır.

Liste uzun: Gide, Malraux, Koestler, Silone, Wright, Fast, Sperber, vs... Bunlar Sovyet İhtilâli'nin "insanlığın yenilenme umudu" olamaya çağını anlayınca "muhalefete" geçen ünlü yazarlar! Muhalefetlerinin temeli, insanın insanlığının "harcanması", çünkü Nikolayef'in de belirttiği gibi, totaliter bolşeviklik düzeninde, "kendi hayatını yaşamak isteyen insana yer yok!"...

Oysa Malraux yazarlığı "insan" temeli üzerine yükselmiştir; bu bahiste Claude Mauriac'a başvurmuşum: "...Claude Mauriac, *Les Conquerants/Kantonda İsyân*'dan bahsederken ne diyor, 'bu kitap' diyor, 'ne kadar koşullarını değiştirmek isteyen bir şehir ve ülkenin romanıysa (Kanton ve Çin), o kadar da koşullarını değiştirmek isteyen bir adamın (Garine) romanıdır.' Böyle olunca bu tür romanlarda 'insan' vazgeçilmez 'birim' değerini korumaktadır." (Aynı eser).

T.E. Lawrence'in -şu bizim bildiğimiz "casus" Lawrence- o müthiş sözünü, acaba hangimiz hatırlıyor? "Gündüzleri rüya gören adamlar tehlikelidir, çünkü rüyalarını gerçekleştirmeye kalkışmaya eğilimleri vardır." Malraux, her zaman o adamlardan biriydi; her zaman o adamlardan birisi oldu; o yüzden de daima "tehlikeli" sayıldı. Nobel Armağanı Edebiyat Jürisi, belki de bu yüzden, onu daima görmezden gelmiştir.

lyi de... Malraux yanılmıyordu ki!..

Malraux'nun "Şiddet" Eleştirisi...

Anti/Memoires'ı ne zaman elime alsam, aynı düşünce, ışıklı bir tren katarı gibi, zihnimden geçiyor: Malraux'nun oto/biyografisi, bir manada, XX. yy'ın biyografisidir. Neresinden bakılırsa bakılsın, XX. yy., bir "ihtilâller yüzyılı": Sovyet, Anadolu, Çin, Küba, Vietnam, vb. İhtilâl demek, "silahlı eylem" demek, Malraux, "fikirlerini yaşayan" bir yazar, bir düşünce adamı olduğundan, onun entelektüel eylemini, silahlı eyleminden ayırabilmek gerçekten çok zor!

Belki de bu yüzden, onca içli dışlı olduğu "silahlı eylem" konusunda söylediklerini hafife almak, mümkün değil; çünkü "konuşan", konuştuğunun "içinden" gelen biri, "ahkâm kesmiyor", yaşantısından süzdüğü neticeleri aktarıyor. İtiraf etmeli ki, "netice" olumsuzdur. Bana sorarsanız, sosyalizmin gerçekleşmesi denildi mi, Malraux'nun en çarpıcı katkısı, budur: "devrimi" başka bir ışık altında incelemek!

Demiştir ki meselâ:

"...günümüzde Lizbon'da olduğu kadar Prag'da da başkaldırmalar, molotofkokteylleriyle yürütülmek istenmektedir, verdiği sonuçlar ise meydandadır: sıfır!..

...ben, fazla iyimser değilim, kolay bir 'geçiş'e inanmıyorum; çünkü, çağdaş bir ülkede, –niteliği ne olursa olsun– bir isyanın; –hangi türden olursa olsun– bir devletten (hele o devlet kararlıysa) daha güçlü olabileceğinden emin değilim: her şeyin esası budur..."

Bu "tesbit", *Kanton'da İsyân*, *İnsanlık Durumu*, *Umut* gibi ayaklanma destanlarının, gerçekçi bir özeti; çünkü Malraux, ne cafcacflı sloganlarla heyecana kapılacak tecrübesiz bir genç, ne de provokasyona kapılacak bir safdil; o, çıplak ve acı gerçeğin, "tecrübeli", "devrimci"si, zaten "tesbitini" üzerine oturttuğu gerekçe de, son derece "teknik" bir gerekçe:

"...bastırma aygıtı dendi mi, ilk önce tankları düşünüyorum, benim için temel sorun budur (...) Nisbeten yakın bir devrim olan Ekim Devrimi'nde proletaryanın başkaldırması, teknik bakımdan hâlâ savunulabilir durumdaydı. Günümüzde böyle mi ya? Böyle bir şeye, ancak ne zaman kalkışmayı düşünebilirsiniz, biliyor musunuz?

Karşınızdakiler, 'ateş emri' vermemeyi garanti ederlerse; zira, iki tank taburunu önünüze yığdılar mı, ne proletarya kalır ortada, ne başkaldırma! Ekim Devrimi, 19. yy'ın son devrimidir zaten..."

Yalnız tanklar mı? İspanya'da "faşist" Hava Kuvvetleri'ne karşı, gezi uçaklarıyla savaştan Malraux, çağdaş isyanlarda neticeyi tayin edici gücün, zırhlı birlikler kadar, hava gücü olacağından emindir: Tanklar ve uçaklar, "karşı tarafta" ise, isyanın hiç şansı yok!

Malraux bunları, 1970'li yıllarda, *Le Nouvel Observateur* dergisine söylüyor; ilginç olan, İspanyol Komünist Partisi'nin iç savaş yıllarındaki ünlü "La Passionaria"sı Dolores Ibarruri'nin, başka bir yerde, başka bir münasebetle onu doğrulaması:

"...silahlı çatışmayla başarıya ulaşmak şansı, çağdaş devletlerde çok azalmıştır. Ne kadar örgütlenirse örgütlenin, işçi sınıfının; geliştirilmiş iletişim olanakları, ulaşım olanakları, hareket yeteneği ve hızı son derece artmış, çağdaş profesyonel ordularla başatması olmayacak bir şeydir..."

Ernesto "Che" Guevara'nın "askeri", yüzyılın bir başka isyancısı Regis Debray, yazdığı eserlerde (Türkçede *Che'nin Gerillası*, Fransızcada *La Critique des Armes*) aynı "tesbiti" yapıp, benzer bir sonuca ulaşmıyor mu?

André Malraux'un devrim anlayışına bu "gerçekçi" katkısının önemi, kim ne derse desin, son derece büyüktür.

Peki, itiraz eden yok mu buna? Olmaz olur mu, sürü sepet! Şimdi isterseniz, o "hızlı" itirazcılara, daha o zaman vermeye çalıştığım cevaba da şöyle bir göz atınız:

"...o hızlılardan birisi çıkar der ki, 'Çin Devrimi, Yugoslav Devrimi, Vietnam devrimi vs... çağdaş değil mi? Son zamanlarda yapıldı mı? Nasıl olur da böyle kestirip atabilirsiniz?..'

...bu soruya başka bir soruyla cevap verebiliriz. Anılan devrimlerin hepsi, aynı zamanda, işgalci bir saldırgana karşı yürütülmüş 'kurtuluş savaşları'dır; ulusal ve örgütlü bir kapitalist iktidara karşı, başkaldırmalar değildir. Buna karşılık, silahlı eylemlerin en ateşli savunucuları olan Lâtin Amerika ülkelerinde, 'komprador' burjuvaziler dahi, 'ulusallığı' tartışılabilecek orduları ve polisleriyle, çoğu ey-

lemelerin hakkından gelmişler; Debray gibi birini *Devrim İçinde Devrim* gibi kendi kitabını yerecek çizgiye getirebilmişlerdir..." (*Hangi Sol*, 4. basım. Bilgi Yayınevi)

Malraux'nun "gerçekçi" perspektifi, "silahlı eylemlerin" zamanla neden dolayı ya yasadışı profesyonel suç ve kaçakçılık mafia'sına, ya da provokasyon çetelerine "yozlaştığını" açıklamıyor mu?

Ocak 1997

BİRİNCİ KISIM

Gönülden Geçirmek

1

Gönülden Geçirmek

I

Birinci Bölüm

Yaz gecesinde Madrid def gibi gerilmişti, sokaklarda silah yüklü kamyonların gürültüsünden geçilmiyordu. İşçi örgütleri, günlerden beri, kışlalara adam konduğunu, cephane kaçırıldığını, faşist ayaklanmasının eli kulağında olduğunu bildirip durmuyorlar mıydı, işte Fas elden gitmişti bile! Hükümet, gece saat bire doğru, halka nihayet silah dağıtılmasına karar verebildi; saat üçe doğru, sendikacı kartını her gösterene silah veriyorlardı. Geç bile kalınmıştı aslında: Yarıgeceden saat ikiye kadar hayli iyimser giden taşra telefonları ufak ufak ağız değiştirmeye başlamışlardı.

Kuzey Gari'ndeki telefon santralından teker teker öteki garları arıyorlar. İşin başında, Demiryolu İşçileri Sendikası'nın sekreteri Ramos, bir de bu gecelik yanına yardımcı verilmiş olan Manuel. Önceleri, bağlantısı kesik Navarra sayılmazsa, cevap hep ya, "Hükümet duruma hâkimdir," oluyordu ya da "Hükümetten emir bekleyen işçi örgütleri şehrin kontrolunu ellerinde tutmaktadır." Fakat durum değişmeye başlamıştı.

"Alo, Huesca?"

"Kimsiniz?"

"Madrid İşçi Komitesi."

"Sonunuz geldi boksoyları. *Arriba España!*"

Duvarda raptiyelerle tutturulmuş, *Claridad*'ın (akşam yedi-
de çıkan) özel baskısı. Altı sütun üzerine manşet: "Yoldaşlar,
silah başına!.."

"Alo, Avila? Burası Gar, sizin orada ne var ne yok?"

"Sıkıysa gel de gör alçak herif. Yaşasın Kral-İsa!"

"Yakında yine görüşürüz. *Salud!*"

Ramos'u acele bir yerden çağırılmışlardı da.

Kuzeye çıkan bütün hatlar Saragossa, Burgos ve Valladolid'e
doğru yöndeştiler.

"Alo, Saragossa? Gar İşçi Komitesi mi?"

"Kurşuna dizdik onları. Yakında sizin de sıranız gelir. *Arri-
ba España!..*"

"Alo, Tablada? Burası Kuzey-Madrid, ben sendika sorum-
lusuz."

"Cezaevini arasana orospu çocuğu, seni de kulağından tuttu-
ğumuz gibi oraya atacağız zaten."

"İyi ya, Alcalá'da buluşalım, soldan ikinci kahvede."

Santraldakiler Ramos'un o kıvrıcık ve hergele gangster sura-
tına bakakaldılar.

"Alo, Burgos?"

"Evet, buyurun. Karşınızda komutan."

Demek gar şefi filan yok. Ramos kapattı.

Telefonun biri çalıp duruyordu.

"Alo, Madrid? Kimsiniz?"

"Demiryolu Ulaştırma Sendikası."

"Burası Miranda, haberiniz olsun şehri ve istasyonu ele ge-
çirdik. *Arriba España!..*"

"İyi ama Madrid bizde. *Salud!*"

Bu durumda, Valladolid dışında, kuzeyden yardım beklemek
boştu. Asturya tarafları kalıyordu bir.

"Alo, Oviedo? Kiminle konuşuyorum?"

Ramos çekinir olmuştu bayağı.

"Gar sorumlusu."

"Ben sendika sekreteri Ramos. Durum nasıl sizin orada?"

"Albay Aranda Hükümeti tutuyor. Yalnız Valladolid'de işler

karışıkmiş: bizimkilere destek olsun diye üç bin maden işçisi yolluyoruz, silahlı.”

“Ne zaman?”

Ramos’un çevresinde bir dipçik takırtısı, cevabı işitemedi.

“Ne zaman diyorum?”

“Hemen.”

“*Salud!*”

Ramos, Manuel’e, “Telefonla bu treni izle,” dedi, Valladolid’i aradı.

“Alo Valladolid? Kiminle konuşuyorum?”

“Gar sorumlusu.”

“Nasıl gidiyor?”

“Kışlalar elimizde. Oviedo’dan takviye bekliyoruz. Çabuk gelmesi için elinizden geleni yapın. Ama içiniz rahat olsun, bizim burası aksamaz. Sizin orada ne var ne yok?”

Garın önü şarkı kıyamet. Ramos ne dediğini bile işitemiyordu.

Valladolid yeniden sordu:

“Nasıl?”

“İyidir, iyidir.”

“Asker başkaldırdı mı?”

“Şimdilik hayır.”

Valladolid kapadı.

Manuel, içinden zor çıkabildiği birtakım makas değiştirme hikayelerinin, tozlu dosya, demir ve tren dumanı kokularının ortasında (kapı cehennem sıcaklığı geceye açıldı) Madrid’i arayan şehirleri ve durumlarını not etmekteydi. Dışarıdaki marşlar, dipçik patırtıları karşısındakileri durmaksızın tekrarlatmak zorunda bırakıyordu. (Faşistler aldırımıyordu ya, suratına kapatıveriyorlardı telefonu.) edindiği bilgiyi şebeke haritasına işliyordu sonra: Navarra ile bağlantı kesik. Biscaya Körfezi’nin bütün doğu kesimi, Bilbao, Santander, San Sebastian, Hükümetten yana. Yalnız Miranda bağlantısı yok. Ötede Asturya yakası, Valladolid de Hükümeti tutuyor.

Ardsız aralıksız telefon zilleri.

“Alo, burası Segovia. Kimsiniz?”

Manuel, “Öyle ya ben kimim?” dercesine Ramos’a bakarak, “Sendika sorumlusu,” dedi.

“Yakında keseriz seni onlardan.”

“Öyle mi, kimse farketmez. *Salud!*”

Faşistlerin elindeki garlar artık kendiliklerinden onları aramaya başlamışlardı: Sarracin, Lerma, Aranda del Duero, Sepulveda, yeniden Burgos. Tehditlerin çeşidi, Burgos’tan Sierra’ya, yardım trenlerinden çok daha çabuk iniyordu.

“Burası İçişleri Bakanlığı. Orası Kuzey Santralı değil mi? Si-vil muhafızlarla hücum kıtalarının Hükümetten yana oldukla-rını bütün istasyonlara bildiriniz.”

“Burası Güney Madrid. Kuzeyde durum nasıl Ramos?”

“Miranda onlarda gibi, aşağısı fena değil. Üç bin maden işçi-si Valladolid’e iniyor, destek olmak için. Sizde ne var ne yok?”

“Sevilla ve Grenda garları onlarda. Gerisi bizim.”

“Cordoba?”

“Belli değil; garı ele geçiriyorlar, bakıyorsun varoşlarda sa-vaşılıyor. Triana’da zorlu temizlik yapmışlar. Penarroya’da da. Ama Valladolid üstüne dediklerin şaşkına çevirdi beni. Onların elinde değil mi Valladolid?”

Ramos başka bir telefona geçerek aradı:

“Alo, Valladolid? Kimsiniz?”

“Gar sorumlusu.”

“Off be!.. Faşistler sizin orayı ele geçirmiş diye duyduk da.”

“Aşlı yok. Her şey yolunda. Sizde nasıl gidiyor? Askerler ayaklandı mı?”

“Yoo!..”

“Alo, Kuzey Madrid? Kiminle konuşuyoruz?”

“Demiryolu Sendikası sorumlusuyla.”

“Burası Tablada, bizi mi aradınız?”

“Aradık aramasına, birisi çıktı, hapisteler mi, kurşuna dizil-diler mi ne,” dedi.

“Çıktık hapisten, faşistleri koyduk yerimize. *Salud!*”

“Burası Halkocağı. Bize bağlı bütün istasyonlara, Hükümetin, Barcelona’da, Murcia’da, Valencia’da, Malaga’da, bütün Estramadura ve Levante çevresinde, milis kuvvetlerine dayanarak, duruma hâkim olduğunu bildiriniz.”

“Alo, burası Tordesillas. Kiminle konuşuyoruz?”

“Madrid İşçi Komitesi.”

“Allah belanı versin e mi? Sana benzer alçakları kurşuna dizdik bile. *Ariba España!*..”

Medina del Campo’da aynı şey. Bu duruma göre kuzeyle bağlantı kurmakta faydalanılabilecek tek hat, Valladolid hattı.

“Alo, Leon? Kim konuşuyor?”

“Sendika sorumlusu. *Salud.*”

“Burası Kuzey Madrid. Oviedo madencilerini götüren tren geçti mi sizin oradan?”

“Geçti.”

“Biliyor musun şimdi nerede olduğunu?”

“Bilmem, Mayorga dolaylarında olmalı.”

Dışarıda, Madrid sokaklarında, ardı arkası kesilmeyen marşlar, dipçik takırtıları.

“Alo, Mayorga? Burası Madrid, kim konuşuyor?”

“Siz kimsiniz?”

“Madrid İşçi Komitesi.”

Kapadılar. Peki, ya tren?

“Alo, Valladolid? Madenciler yetişinceye kadar dayanabilecek misiniz?”

“Elbette dayanacağız.”

“Mayorga cevap vermiyor ama.”

“Vermesin varsın.”

“Alo, Madrid? Burası Oviedo. Aranda şimdi baş kaldırdı. Dövüşüyoruz.”

“Madencilerin treni nerede yahu?”

“Leon’la Mayorga arasında.”

“Aman bağlantıyı kaybetmeyin!”

Manuel konuşuyor, Ramos başında bekliyordu.

“Alo, Mayorga? Burası Madrid.”

“Kimsin?”

“İşçi Komitesi. Siz kimsiniz?”

“İspanyol Falanji Takım Komutanı. Treniniz geçti, budalalar, geçti ama, Valladolid’e kadar bütün istasyonlar elimizde; geceyarısından beri Valladolid de bizim. Gelsin bakalım maddencileriniz, elde mitralyöz, bekliyoruz. Aranda başından attı onları, anladınız mı? Yakında görüşürüz.”

“Yakında ne demek, hemen!”

Manuel, Mayorga ile Valladolid arasındaki bütün istasyonları birbiri ardınca aradı.

“Alo, Sepulvada mı? Burası Kuzey Madrid, İşçi Komitesi.”

“Treniniz geçti, enayiler, önümüzdeki hafta hepinizi doğrayınca göreceksiniz ananızın şeyinizi.”

“Yok canım, *Salud!*”

Haberleşmenin ardı arkası alınmıyordu.

“Alo Madrid? Alo, alo, Madrid mi? Burası Navalperal del Pinares. İstasyon. Şehri yeniden ele geçirdik. Faşistler, evet, delikte: Silahları alındı. Haberiniz olsun, şehir kendilerinde mi değil mi diye her beş dakikada bir telefon edip duruyorlar. Alo, alo...”

Ramos, “Her yana,” dedi, “yalan yanlış haberler yaymalı.”

“Kontrol ederler.”

“Etsinler, yine de ortalık karışır ya!..”

“Alo, Kuzey Madrid, burası U.G.T. Kiminle konuşuyorum?”

“Ramos.”

“Burada bir söylenti var, güya bir tren dolusu faşist, hem de en yeni silahlarla Burgos’a inmişler. Kulağına çalındı mı?”

“Aslı olsa, çalınması gerekti. Sierra’ya kadar bütün istasyonlar elimizde ama, yine de tedbiri elden bırakmamalı. Bir dakika...”

“Manuel, arasana Sierra’yı.”

Manuel arka arkaya bütün istasyonları yokladı; elinde bir cetvel, bir yandan da tempo tutuyor gibiydi. Bütün Sierra boydan boya onlardan yanaydı. Posta santralına sordu, aynı şeyi

söylediler. Sierra'nın aşağısında ya bir işe kalkışmamışlardı faşistler, ya da yenilmişlerdi.

Kuzeyin yarısı ellerindeydi ama. Navarra'da, eski Madrid Emniyet Müdürü Mola ve her zaman olduğu gibi ordunun dörtte üçü, Hükümete karşı. Hükümetin yanında halk, hücum kıtaları, belki de sivil muhafızlar.

“Burası U.G.T. Ramos, sen misin?”

“Evet.”

“Trenden ne haber?”

Ramos özetledi. Sonra da o sordu:

“Genel durum ne gösteriyor?”

“İyi, çok iyi. Savunma Bakanlığı'na kulak asmayacaksın ama. Saat altıda tamam, dediler, her şey bitti. Kazın ayağı öyle değil, dedik. Onlara bakarsan milislerde iş yok. Ama kimse aldırıyor dediklerine. Millet sokaklarda şarkı kıyamet, sesini zar zor işitiyorum.”

Gar çevresinde söylenen marşlar, Ramos'un kulaklıkta işittiklerine karışıyor.

Harekâta besbelli her yanda aynı saatte başlanmıştı ama, etkisi, ilerleyen bir ordunun aralıksız yaklaşması gibi oldu: Faşistler her seferinde Madrid'e gittikçe daha yakın istasyonları ele geçirmekteydiler; fakat hava birkaç haftadır zaten öylesine gergin, halk silahsız bir baskına uğrayacağından öylesine kaygılıydı ki, bu savaş gecesi bir yerde büyük bir kurtuluşu andırıyordu.

Ramos, “Senin kayaklı araba hâlâ burada mı?” diye sordu.

“Evet.”

Santralî gar sorumlularından birine bırakıp çıktılar. Birkaç ay önce Sierra'da kayak yapmaya giderim diye, Manuel, kelepirci bir araba düşürüp almıştı. Pazarları propaganda için kullanıyordu Ramos. Bu gece onu yine Komünist Partisi'nin emrine vermişti Manuel, kendisi de bir kere daha arkadaşı Ramos'la birlikte çalışıyordu.

Ramos, “Yeniden 1934'e başlamak var mı hayatta,” dedi. “Hadi bir koşu Tetuan de las Victorias'a atalım kendimizi.”

“Neresi bu?”

“Cuatro Caminos.”

Üç yüz metre kadar ya gitmiş ya gitmemişlerdi, ilk kontrol devriyesince durduruldular.

“Kâğıtlarınız?”

Kâğıt dedikleri sendika kartıydı. Manuel Komünist Partisi üyelik kartını üstünde taşııyordu artık. Film stüdyolarında çalıştığından (ses mühendisiydi o) hafif Montparnasse üzerine giyinişinin kendisini kılıkça burjuvalıktan çıkardığını sanmaktaydı. Düzgün, biraz yüklüce ve koyu esmer suratında işçiye benzer yanı, olsa olsa, okkâlı kaşlarıydı. Zaten milisler ona şöyle baktı bakmadı, Ramos’un güleç ve kıvrıkcık yüzünü tanıdılar. Araba havada sıkılı yumruklar, omuz sıvazlamaları ve *salud*’lar arasında yeniden yola düştü. İçi dışı kardeşlikte gecenin, diyecek yoktu doğrusu!

Oysa şu son haftalarda sağcı sosyalistlerle solcu sosyalistler az buz çatışmamış, bir Prieto Kabinesi’nin olasılığına Caballero az karşı çıkmamıştı... İkinci yoklama sırasında F.A.İ.’li işçilerin, yakaladıkları “şüpheli bir şahsı”, “ezelî rakipleri” U.G.T.’li işçilere teslim ettiklerini gördüler. Gidişat iyi diye düşündü Ramos. Silah dağıtımı anlaşılan henüz bitmemişti: Tepeleme tüfek yığılı bir kamyon geçiyordu, durdu.

Ramos, “Hale bak,” dedi, “sanki postal yüklü.”

Gerçekten tüfeklerin yalnız dipçik tabanları görülmekteydi:

Manuel, “Sahi yahu,” dedi, “sanki postal.”

“O ne biçim konuşmak öyle?”

“Sorma, yemekte dişimin biri kırıldı, dilimi oradan ayıramıyorum. Faşizm düşmanlığı filan takmıyor.”

“Neymiş bu dişini kıran yemek?”

“Çatalı ısırđım da!”

Birtakım insan gölgeleri, kibritler gibi sınıksız dizili, karanlıkta bekleyenlerin dırlanmasına aldırılmaksızın, dağıtılan tüfekleri alır almaz önce öpüyorlardı. Ortalıkta, etekleri mermi dolu kadınlar.

Birinin “Geç bile kaldılar,” dediği duyuldu. “Tepemize bin-sinler diye bekleye bekleye bir hal olduk.”

“Kendi payıma, Hükümet bizi gözden çıkardı sanmıştım ben.”

“Boş ver, şimdi anlayacaklar dünya kaç köşeymiş, it sürüsü!”